

Kitap Tanıtmalar:

Georgia Eglezou, *The Greek Media in World War I and Its Aftermath: The Athenian Press on the Asia Minor Campaign* (I.B.Tauris, 2009) 288 sayfa, ISBN: 1845117875, 9781845117870

Türkiye'de Milli Mücadele yılları olarak bilinen 1919-1922 dönemine ait çalışmalar pek çoktur. Bilindiği üzere bu dönemde Anadolu'da Türkler bir ölüm-kalım savaşı vermiş ve bu mücadele daha çok Anadolu'yu işgal eden Yunan ordularına karşı olmuştur. Bu dönem Türk tarihçiliği için ne kadar önemli ise aynı şekilde Yunan tarihçiliği için de önemlidir. Zira Eglezou'nun kitabında da anlatıldığı gibi bu dönem Yunan devleti için bir kriz dönemidir. Her ne kadar Yunanistan'da bu döneme dair birçok Yunanca eser varsa da İngilizce lisanında akademik çalışma sayısı pek o kadar da fazla değildir. Eglezou İngilizce hazırladığı bu çalışmada Yunan tarihinde çok önemli olan bu dönem sırasında Atina basınının ne tür bir tavır takındığını, basının iktidarla ilişkilerini ve Anadolu'daki savaşı okuyucularına nasıl yansıttığını anlatmaktadır. Bu çalışma şüphesiz Türk tarihçiler için de önemlidir. Zira 1919-1922 dönemini araştırırken ve bu dönemle ilgili eserler ortaya koyarken Yunanistan'da neler olup bittiğini anlamak Türk tarihçilerine yeni bakış açıları sağlayabilecektir.

Eglezou çalışmasında birincil kaynak olarak on iki Atina gazetesini seçmiştir. Gazeteleri dönemin siyasi güçlerine yakınlıklarına göre üç gruba ayırmıştır: Venizelosçu, Venizelos karşıtları ve Sosyalistler. Bu son grubun kendi yayın organı vardır: *Rizospasti* gazetesi. Venizelosçu ve Venizelos karşıtı gazetelerin sahipleri ise özel kişilerdir. Ancak bu kişiler destekledikleri siyasi görüşün temsilcileri ile yakın ilişki içerisindeyler. Yani bir nevi o siyasi görüşün yayın organı görevini görmüşlerdir. Bunun karşılığında da eğer destekledikleri siyasi görüş iktidarda ise iktidar tarafından kendilerine çeşitli imtiyazlar sağlanmıştır. Mesela 1919 yılındaki Paris Barış Konferansı sırasında ilk elden haberler ilk önce ve neredeyse sadece Başbakan Venizelos'un yakın arkadaşı olan Andreas Kavafakis'in editörlüğünü yaptığı *Eleftheros Typos* gazetesinde yayınlanıyordu. Venizelos iktidardan uzaklaşıp yerine Venizelos karşıtı koalisyon geldiğinde bu koalisyonun liderleri Calogerosopoulos ve Gounaris 1921 Şubat'ında Londra'daki görüşmelerle ilgili detayları sadece kendilerine yakın olan Kathimerini gazetesinin editörü Vlachos'la paylaşmışlardı.

Eglezou, Sosyalist partinin yayın organı *Rizospasti*'yi ise ayrı bir kategoride değerlendirmektedir. Bu gazete hem Venizelosçuları hem de Venizelos karşıtlarını eleştirmektedir. Bu iki grubu da burjuva partileri olarak değerlendirmektedir. Bu iki grubun Büyük Devletler'in oyununa geldiklerini ve Büyük Devletlerin emperyalist projelerine alet olduklarına dair yayımlar yapılmaktaydı. Ayrıca, yine bu iki gruptan farklı olarak başından beri Yunanistan'ın Anadolu'yu işgal etmesine karşıydı. *Rizospasti* Yunan halkının uzun savaşlardan bıktığını ve artık barış içerisinde yaşamak istediğini iddia etmekteydi. Zaten fakir bir ülke olan Yunanistan'ın elinde ne varsa Anadolu'daki maceraya harcaması anlamsızdı. Ayrıca bu macera Yunanistan'dan çok Büyük Devletler'in emperyalist amaçlarına hizmet etmekteydi.

Eglezou bu çalışmada 1919-1922 döneminin Yunan devleti için bir kriz dönemi olduğu tespitini yapmaktadır. Diğer ülkeler Birinci Dünya Savaşı'nın yaralarını sarmaya çalışırken Yunanistan Anadolu'da yeni bir serüvene girişmiştir. Bu serüven üç yıldan fazla sürmüş ve sonucunda hem Yunan ordusu çok ağır bir yenilgi alarak Anadolu'yu terk etmiş, hem de bu savaş sırasında ve sonrasında imzalanan Lozan anlaşması uyarınca Anadolu Rumları Türkiye'yi terk etmişlerdir. Yaklaşık 1.500.000 Rum'un Yunanistan'a göç etmesi Yunanistan'da altından kalkılması zor ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlar doğurmuştur.

Yazar, Anadolu'daki savaş sırasında Atina basınının yoğun propaganda faaliyetlerinde bulunduğunu anlatmaktadır. Bu propaganda yakın Yunan tarihinin en önemli üç meselesi olan Megali Idea, "Milli Hizipleşme" (ethnikos dichasmos) ve 'dış müdahale' ile ilgilidir.

Megali Idea ve onun gerçekleştirilmesi meselesi ile ilgili Eglezou hem Venizelosçu basın hem de Venizelos karşıtı güçlerin fikir birliği içerisinde olduklarını belirtmektedir. Bu iki grup arasındaki tartışma ise Megali Idea'nın nasıl gerçekleştirileceği, ya da neden gerçekleştirilemediği hakkındadır. Bu noktada Anadolu macerası hakkında iki tarafın birbirlerini niye eleştirdiği konusu Yunanistan'da genel olarak Anadolu'nun Yunanistan tarafından işgali hakkında ne düşünüldüğünü anlamak açısından önemlidir. Sosyalistler hariç Yunanistan'da Anadolu'nun işgal edilmesi konusunda bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Sosyalistler, savaş ülkenin kaynaklarını tükettiği için savaşa karşıydılar. Venizelosçu-Venizelos karşıtı çekişmede ise eleştiriler bu işgalin neden daha etkili bir şekilde yapılmadığına dairdir. Ayrıca, bazı Venizelos karşıtı kişiler mevcut imkanlarla Yunanistan'ın Anadolu'yu işgal etmesinin pek de mantıklı olmadığını söylemişlerdir. Yani, aslında bir bakıma ne Venizelosçular, nede Venizelos karşıtları aslında Anadolu'da Yunan işgalini meşru kılacak herhangi bir durumun olmadığı; nüfus yoğunluğu ölçü alınacak olsa bile herhangi bir şekilde Rumların Anadolu'da çoğunluk teşkil etmedikleri; ayrıca Anadolu Rumları'nın tamamının Yunanistan'a katılma konusunda toplu bir şekilde herhangi bir taleplerinin olup olmadığı gibi konularla ilgilenmemektedirler. Anadolu'ya asker çıkarma hareketinin hangi kritere göre meşru gösterilebileceğine dair bir tartışma da bu iki grup arasında olmamıştır. Mesele, bu işgalin zamanlamasına ve nasıl yapılacağına dairdir ve muhalefete olan siyasi görüş iktidardakileri bu işgali etkili bir şekilde gerçekleştirememekle ve dolayısıyla Yunan milli çıkarlarına yeterince hizmet etmemekle suçlamaktadır.

"Milli Hizipleşme" meselesinin bu dönemde Atina basınına yansımaları ise daha çok "içerideki düşmanlara" karşı propaganda olarak kendisini göstermiştir. 1920 Kasım'ına kadar Yunanistan'da Venizelosçular iktidardaydı. Ancak, 1920 Ağustos'unda Sevr Anlaşması'nı İstanbul hükümetine kabul ettirme başarısına rağmen üç ay sonra Venizelos seçimleri kaybederek iktidardan uzaklaştırılmıştı. Venizelos, iktidarda kaldığı sürede bir yandan Anadolu'nun işgali ile uğraşırken bir yandan da ülkede muhalefete karşı mücadele vermekteydi. Venizelosçuların Venizelos karşıtı siyasi güçlerle bu mücadelesinin kökleri "Milli Hizipleşme"nin başladığı Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği 1914 yılına kadar gitmekteydi. Birinci Dünya Savaşı başladığında Yunan Kralı Konstantin savaş sırasında tarafsız kalmaktan yanaydı. Halbuki Başbakan Venizelos, İtilaf Devletleri yanında savaşa girilmesi taraftarıydı. Ancak Konstantin Venizelos'un baskılarına boyun eğmedi ve 1915 Ocak'ında Venizelos görevinden istifa etti. 1915 Haziran'ında yapılan yeni seçimleri Venizelos kazandı, ancak Ağustos ayına kadar Kral hükümeti onaylamadı. Bu sırada Bulgaristan'la Sırbistan arasında çıkan savaşa Venizelos müdahil olmak istedi. Aralık ayında ikinci defa Konstantin başbakanını istifaya zorladı. Venizelos Atina'yı terk etti. Ancak 1916 Ağustos'unda Selanik'te kendisinin başında olduğu geçici bir hükümet kurdu ve Konstantin'e karşı mücadelesini İtilaf Devletleri'nin desteğiyle buradan sürdürdü. Venizelos ile Kralcılar arasındaki bu mücadele ülkede derin bir siyasi kamplaşma doğurdu. Ve bu kamplaşma yakın Yunan tarihinin en önemli meselelerinden birisi haline geldi.

1919-1922 yılları arasında Yunan ordularının Anadolu işgali sırasında bu kamplaşma ve her iki kampın birbiriyle mücadelesi Eglezou'nun tespitiyle Atina basınının propaganda faaliyetlerinde de kendisini göstermiştir. 1920 Kasım'ına kadar Atina'daki Venizelosçu basın, iktidardaki Venizelos'un da yönlendirmesiyle Anadolu'daki Yunan işgalinin ne kadar iyi yürütüldüğünü ve Venizelos'un "Büyük Yunanistan"ı kurma yolunda ne kadar başarılı olduğunu Yunanistan'daki Venizelos karşıtı güçlere karşı bir propaganda olarak anlatmaktaydı. Kasım ayında seçimi Venizelos karşıtı güçler kazandığında bu sefer de onlara yakın basın Venizelos'un bir "hain" olduğunu, Yunanistan'dan ziyade İtilaf Devletleri'ne hizmet ettiğini, elbette Anadolu'nun Yunanistan'la birleşmesi gerektiğini ancak bunun Kral Konstantin sayesinde gerçekleşebileceğine dair propaganda yapmıştı.

Yakın Yunan tarihinin üçüncü önemli meselesi olan Büyük Devletler'in Yunanistan iç ve dış meselelerine müdahale etmesi hakkında Atina basınında 1919-1922 döneminde yoğun yayınlar yapılmıştır. Eglezou bu konuda Venizelosçu ve Venizelos karşıtı basının yayınlarının mevzu bahis olan ülkeye göre benzerlik ve farklılık gösterdikleri tespitini yapmaktadır. İtalya ile ilgili olarak; Anadolu'daki İtalyan çıkarları ile Yunan çıkarları çeliştigi için İtalya hem Venizelosçu hem de Venizelos karşıtı basında kötülenmiş ve Yunanistan'ın düşmanı olarak gösterilmiştir. İngiltere ve Fransa hak-

kında ise Venizelos iktidarında bu iki ülke Yunanistan'ın dostu olarak gösterilmişlerdir. 1920 Kasım'ında Venizelos karşıtı güçler iktidara geldiklerinde başlarda onlar da bu tutumu sürdürmüşlerdir. Ancak daha sonra Venizelos karşıtı basın İngiltere dost olarak gösterilmeye devam etmiş de Fransa, Mustafa Kemal ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle artık dost bir ülke olmaktan çıkarılmış ve bu ülke aleyhinde yayınlar başlamıştır. Eglezou bazen bazı Venizelos karşıtı gazetelerin bütün Büyük Devletler aleyhinde yayınlar yaptıklarını belirtmektedir. Muhalefetteki Venizelosçuları destekleyen basın ise Büyük Devletler'e karşı mutedil tavrını devam ettirmiştir. Ancak Yunan ordularının savaşı kaybetmesinden sonra Venizelosçu basın da aynı şekilde Büyük Devletleri kötüleyici yayınlar yapmıştır.

Eglezou, Sosyalistlerin yayın organı Rizospasti'nin başından beri Büyük Devletler aleyhinde düzenli yayın yapan tek gazete olduğunu tespitini yapmaktadır. Bu gazeteye göre dostluğu aranması gereken tek ülke Sovyetler Birliği'dir. Diğer Batılı devletler emperyalisttirler ve Yunanistan'ın milli çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarını gözetmektedirler.

Kitap hakkındaki yukarıdaki genel değerlendirmeden sonra, Türk tarihçilerinin de yakından ilgilendiği Paris Barış Konferansı, İzmir'in Yunanistan tarafından işgali, Sevr anlaşması ve İzmir yangını gibi konularda Atina basınında çıkan haberleri Eglezou'nun nasıl değerlendirdiğine bakıldığında; öncelikle Venizelos'un Paris Barış Konferansı sırasında elini güçlendirmek için hem Yunan basını hem de yabancı basın etkili bir şekilde kullanmaya çalıştığı görülmektedir. Venizelos, bilhassa dört İngiliz gazetesinin Yunanistan lehinde yayınlar yapmasını sağlamıştır. Bunlar The Times, The Manchester Guardian, the Morning Post ve The Westminster Gazette idiler. Eglezou bunlardan en fazla Yunan taraftarı olanın The Morning Post olduğunu belirtmektedir.

Venizelos İngilizlerle kurduğu yakın ilişkilerin faydasını Yunanistan'da kendi lehine bir basın faaliyeti oluşturma adına da görmüştür. Eglezou, Yunanistan'da gazete çıkarma işinde maddi kısıtlamalardan dolayı zorluklar yaşandığını ancak İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nun Venizelosçu basını maddi bir şekilde desteklemesinden dolayı Venizelos'un kendisine karşı olan güçlere göre basın üzerinden daha iyi mücadele verebildiğini tespit etmektedir.

Eglezou Rizospasti haricindeki bütün Atina basınına Venizelos'un Barış Konferansı'nda dile getirdiği taleplerini desteklediğini yazmaktadır. Ancak Venizelos karşıtı basının, eğer Venizelos amaçlarını gerçekleştiremezse, şiddetli bir eleştiri hazırlığı içerisinde olduğunu da belirtmektedir.

Venizelos'un Paris'te öne sürdüğü Yunan taleplerinden bir tanesi İzmir ile ilgiliydi. Venizelos İstanbul hakkında şimdilik çok istekli görünme de İzmir'in mutlaka Yunanistan'a bağlanması gerektiğini düşünüyordu. Paris'te İzmir hakkında girişimlerini sürdürürken Venizelos bir yandan da İzmir ve havalisine Yunanlı gazeteciler göndererek oradaki Rum ahali içinde propaganda yaptırıyor ve İzmir Rumlarını ilerideki Yunan işgaline hazırlıyordu. Eglezou daha 1919 Ocak'ında bazı Yunanlı gazetecilerin İzmir'e vardıklarını ve orada Atina'daki gazetelerin muhabirliğini yapar gibi göründüklerini yazmaktadır. Ancak bu gazetecilerin gerçek amacı oradaki ahaliyi bir Yunan idaresi konusunda harekete geçirmektir. Eglezou'nun bu tespiti, İzmir'in 1919 Mayıs'ında Yunanistan tarafından işgal edilmesinden önce bu devlet tarafından bölgede yürütülen propagandanın ve belki de tedhiş hareketlerinin anlaşılması açısından önemlidir. Ayrıca, yine Eglezou bazı gazetecilerin İzmir'e Yunan Kızılhacı üyeleri olarak gittiklerini ancak burada çeşitli propaganda faaliyetlerine giriştiklerini anlatmaktadır. Bu gazeteciler İzmir'de sadece Rum gazetelerinde değil Fransız, Ermeni ve Musevi gazetelerinde de İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesine yönelik makaleler yayınlamışlardı. Yunan Kızılhacı, Yunanistan'ın Anadolu'daki hedefleri doğrultusunda sadece İzmir ve bölgesinde bu türlü faaliyetlerde bulunmamış, Doğu Karadeniz Rumları'nı da önce İstanbul sonra da Ankara hükümetine karşı ayaklandırma işinde de önemli bir rol oynamıştır.

1919 Mayıs'ında Yunanistan İzmir'e asker çıkarmıştı. Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarması doğal olarak Atina basınında geniş yer bulmuştu. Eglezou Atina basının Yunanistan'ın "yayılmacı milliyetçiliği"ni överken Yunan askerlerinin çıkarma sırasında giriştikleri katliamların üstünü örttü-

günü belirtmektedir. Eglezou Atina basınının çıkarma sırasında meydana gelen hadiselerden bu katliamların kurbanı olan Türkleri sorumlu tuttuğunu söylemektedir. (The Athenian newspapers covered up Greek responsibility for these incidents, putting the entire blame on the Turks, despite their being victims of several atrocities.) Eglezou, sadece Rizospasti gazetesinin İzmir'in işgalini destekler yayın yapmadığını yazmaktadır. Ancak bu konuda bu gazetede yayınlanan haber neredeyse tamamen sansür edilmişti. Sansür meselesinde ayrıca, Eglezou kitabının çeşitli yerlerinde hem Venizelosçuların hem de Venizelos karşıtlarının iktidarda oldukları sürece basına sıkı bir sansür uyguladıklarını belirtmektedir.

Sevr Anlaşması'nın imza edilmesine Atina basınının verdiği tepkiyi değerlendirirken yazar, Venizelosçu basın bilhassa da yaklaşan seçimlerde Venizelos'un elini güçlendirmek için Sevr Anlaşması'nı büyük bir zafer olarak işlediğini belirtmektedir. Venizelos karşıtı basın ise Venizelos'un başarısız olduğunu aslında Yunanistan lehine daha büyük kazanımlar elde edebileceğini yazmıştı. Burada yine iki basın arasındaki tartışma Yunanistan'ın Sevr Anlaşması ile ilgili kazancının yeterli olup olmadığı ile ilgiliydi. Eglezou Rizospasti'nin bu iki grup basından farklı olarak Sevr Anlaşması'nı eleştirdiğini yazmaktadır. Bu gazetenin yaklaşımı yine sınıf temellidir. Rizospasti'ye göre Sevr Anlaşması burjuva partilerin taleplerinin ifadesidir, ancak Yunanistan'da fakirlikten zor durumda olan halka bir faydası yoktur. Sadece Anadolu'daki Rumlar da Yunanistan'daki "zorba"ların iktidarı altına gireceklerdir. Rizospasti, Anadolu Rumlarının "siyasi kölelik"ten kurtulmuş olabileceklerini, ama bu sefer de Yunanistan'daki "finansal köleliğin" mahkumu olacaklarını iddia etmekteydi.

Yazar, İzmir yangınına değindiği kısmın girişinde İzmir'in düzenli ve düzensiz Türk birliklerince yakıldığı görüşünü destekler ifadeler kullanmaktadır. Eglezou daha sonra İzmir yangınından zarar gören Rum ahalinin durumunu Atina basının – yabancı basınla beraber – Türkleri kötülemek adına kullandığını anlatmaktadır. Eglezou Atina basının İzmir'i Türklerin yaktığı görüşünü yaydığını belirtmektedir. Ancak Atina gazetelerinin İzmir'in Türkler tarafından geri alınmasından sonra bu şehirde muhabirlerinin olmamasından dolayı "görgü şahitlerinden" yangın hakkında bilgi aldıklarını yazmaktadır. Buna göre bilhassa Amerika'nın İzmir konsolosu George Horton ve Amerikalı misyoner Minnie Mills'in ifadeleri Atina basında islenmiştir. Ancak yazar, burada bu "görgü şahitleri" meselesini akademik bir sorguya tabi tutmamaktadır. Zira mesela, 13 Eylül'de İzmir'de yangın başladığında George Horton şehirde değildi ve çoktan Atina'ya doğru yola çıkmıştı. Yani yazar Atina basının haberlerine kaynak gösterdiği "görgü şahitleri" meselesinin de ihtilafli olduğunu göz önüne almıyordu. Yazar, en azından kendi kitabının aslıyla çok da ilgisi olmayan bu kadar ihtilafli bir konuda gerekli araştırmayı yapmadan fikir beyan etmek yerine bu konunun tarihçiler arasında tartışmalı bir konu olduğunu belirterek sadece Atina basınında nasıl islendiğini anlatmakla yetinmeliydi. Ayrıca, Eglezou'nun kendi tespit ettiği gibi Rizospasti gazetesi de İzmir yangınından doğrudan Türkleri sorumlu tutmamaktaydı.

Basın, kamuoyunun yansıtıldığı ya da şekillendirilmeye çalışıldığı bir alandır. Basında çıkan haberlerden hem kamuoyunun neyi nasıl düşündüğünü hem de neyi nasıl düşünmesi istendiğini anlamak mümkündür. Eglezou'nun "karşı tarafın" ne düşündüğünü anlattığı bu kitabı Türk tarihçiliğinde çok önemli bir konu olan "Milli Mücadele Dönemi"ne farklı açılardan yaklaşılmasına ve daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

BESTAMİ S. BİLGİÇ